

# Så övergav M sina ideal kring moderskapet

Svenska Dagbladet den 26 april 2017

Surrogatmoderskap är en kontroversiell form av assisterad befruktning som är förbjuden i Sverige, men trots det en ständigt aktuell politisk fråga.

Kvinnorörelsen, Vänsterpartiet och Kristdemokraterna brukar beskriva denna "teknologi" som exploatering av kvinnokroppen, och som handel med fattiga kvinnors organ, då man ofta betalar för en surrogatmoder i ett annat land där ersättningen relativt sett är obetydlig.

På ett liknande sätt associerar Margaret Atwoods dystopiska roman "The handmaid's tale", som nyligen har blivit en uppmärksam tv-serie, surrogatmoderskap med ett utnyttjande av kvinnokroppen (se Under strecket 25/4).

Invändningen är beaktansvärd och ingen har väl på ett övertygande sätt kunnat avfärda den, men utöver den finns det ännu en problematisk aspekt av surrogatmoderskap, såväl i dess kommersiella som i dess altruistiska form, som förtjänar att diskuteras. En aspekt som handlar om att olika typer av normer och relationer på ett olyckligt sätt förväxlas.

Detta synsätt blir begripligt genom sociologen Hans L Zetterbergs anslående begreppspar "den lilla världen" och "den stora världen", som på 1990-talet var en inspiration för Moderata samlingspartiet men som nu verkar ha glömts bort i Moderaternas förvandling till ett parti som i dag hör till de drivande krafterna i riksdagen för att tillåta surrogatmoderskap.

Zetterberg beskrev med dessa begrepp tankegångar från bland andra Adam Smith och Friedrich Hayek om de jämsides existerande sfärer och normsystem som utgör ett gott och allsidigt samhälle. Enligt denna syn på samhällets lagar måste de olika samhällssfärerna styras efter sin logik och sina normer för att fungera och överleva.

I den lilla världen, som utgörs av familjen, släkten och vänkretsen, behövs kärlek, solidaritet och osjälviskhet. I den stora världen behövs bland annat politik, marknader, konkurrens och vinstintresse.

Med sina olika mål och ideal kan världarna blomstra var för sig, men båda behövs i en jämbördig relation för att frambringa det hela samhället. Om de däremot börjar inkräkta på varandras "territorium" riskerar det att föra med sig oönskade konsekvenser, som att de naturliga relationerna präglas av marknadstänkande, eller att den osentimentala distans mellan främlingar som en fungerande marknadsekonomi förutsätter löses upp.

Mot denna bakgrund kan vi hitta ett starkt skäl att vara kritiska mot surrogatmoderskap – främst, men inte bara, med kommersiella syften.

Om det blir tillåtet för barnlösa par och ensamstående att betala för att få barn, och om kvinnor därmed skulle ges ekonomiska incitament att fullfölja en graviditet, förväxlas de moraliska principerna mellan världarna. Kärlek och omsorg ersätts av vinstintresse, och ekonomiskt tänkande får ytterligare insteg på barn- och familjeområdet.

Statens medicinsk-etiska råd berörde också detta i sitt betänkande om assisterad befruktning och surrogatmoderskap, genom att notera att ibland är "skälen till att någon vill anlita en surrogatmoder av mer praktisk karaktär. Det kan vara pågående yrkeskarriär eller estetiska motiv som ligger bakom".

En sådan moralisk normförväxling är inte bara en farhåga för framtiden. I den nya och tankeväckande boken "The moral economy" beskriver Samuel Bowles, professor i nationalekonomi, vetenskapliga experiment som visar att ekonomiska incitament, då de introduceras i icke-kommersiella sammanhang, tränger undan moraliska överväganden.

Skälet till detta är att människor mer eller mindre oreflekterat tolkar ekonomiska incitament som en signal att de befinner sig på en marknad, där de förväntas följa marknadens normer. En psykologisk effekt som kallas moral disengagement.

I Indien, som tillåter kommersiellt surrogatmoderskap, tycks denna effekt ha fått starkt genomslag. Som Amrita Pande, en forskare i sociologi som har studerat den indiska surrogatmoderindustrin, har påpekat, verkar det "inte finnas alltför många kvinnor som är villiga att vara gravida av osjälviska skäl" (Sydsvenskan 19/10 2012).

Altruistiskt surrogatmoderskap, den form av surrogatmoderskap som Pande säger har trängts undan av marknadstänkande i Indien, är inte moraliskt stötande på samma sätt. Det bygger trots allt på välvilja och hjälpsamhet, värden som hör hemma i den lilla världen. Men sådana lösningar riskerar ändå att underminera de naturliga relationerna inom familjen.

Statens medicinsk-etiska råd har i sitt betänkande föreslagit att anhöriga ska kunna bli surrogatmodrar. Att en mamma eller en syster skulle vilja erbjuda sig som surrogatmoder åt en barnlös familjemedlem är också fullt förståeligt. Men återigen förväxlas väsensskilda moraliska normer som rör, å ena sidan, kärlek mellan föräldrar och barn och, å andra sidan, den sexuella kärleken. Här berörs och utmanas ett uråldrigt incesttabu, även om det tekniskt sett inte handlar om ett samlag, vilket Statens medicinsk-etiska råd anmärkningsvärt nog inte ens reflekterade över.

Ett beaktande av Zetterbergs två världar bör leda oss till att vara avvaktande till surrogatmoderskap, möjligen med undantag i nära vänskapsrelationer. Moderaterna har på vägen till de Nya Moderaterna dock helt tappat, för att inte säga aktivt övergivit, dessa koncept, trots att Zetterberg kallade insikten om dualismen mellan den lilla och den stora världen för "moderatens existentiella villkor" ("Ödesmakter och ideologier", Svensk Tidskrift nr 4-5/1989).

Partiet vill numera inte enbart att altruistiskt surrogatmoderskap ska tillåtas och att kommersiellt surrogatmoderskap utomlands ska förenklas för svenskar. På det ena politikområdet efter det andra har Moderaterna förväxlat de två världarna och dess moraliska principer.

Den lilla världens nära sociala band och lojaliteter har sträckts ut till den stora världen, och den stora världens dygder har predikats för den lilla. Ytterst har Moderaterna närmast sig den socialdemokratiska folkhemsvisionen av staten som en familj och av välfärdspolitiken som en främjare av trygghet och frihet. Därmed är det inte bara moderatens, utan allas våra existentiella villkor som har svikits.

**Johan Wennström**